

Бўш вақтни ғанимат билиш...

14:07 / 24.03.2017 3547

Шундай экан, бўш вақтни ғанимат билиб, фойдали ва эзгу ишларга бағишишламоқ даркор. Агар бўш вақт яхши ишлар билан тўлдирилмаса, у албатта ёмон ва келажакда зиён бўладиган ишлар билан тўлади. Киши ишдан ва бошқа зарурий нарсалардан қутулиб, бўш вақт топса, уни ҳам ғанимат билиши керак. Ҳеч бўлмаганда китоб ўқиш, бирон нарса ўрганиш, бирорта фойдали иш билан машғул бўлиш ёки қариндошларни қўриш, касал зиёрат қилиш ва ҳоказо ишлар билан бўш вақтдан ҳам унумли фойдаланиш лозим. Негаки, ғирт бекорчилик киши онгига турли власвасаларни, беҳуда фикрларни олиб келади. Қалбга ғам-андух эшигини очади. Турли-туман шаҳвоний ишларга етаклайди. Ахир бежизга: “Эркак кишининг бекорчилиги ғафлат, аёл кишининг бекорчилиги эса шаҳватдир” дейишмайди. Миср ҳокимининг хотини Зулайҳо ўз хизматчиси бўлмиш Юсуф (алайҳиссалом)га хуштор бўлиб қолиб, уни ўз тузоғига тушириш учун ҳар хил ҳийла-найранглар уюштириши у яшаётган ўта дабдабали муҳитдаги бекорчиликдан келиб чиқсан.

Вақт хусусиятлари

Вақтнинг бошқа нарсалардан ажralиб турадиган ўзига хос хусусиятлари бор. Бизлар уни тўғри маънода тушунишимиз ва унинг нури билан иш олиб боришимиз лозим;

1. Вақт тез ўтади.

Хоҳ шод-хуррамлик ва қувонч билан ўтсин, хоҳ қийин, мاشаққатли бўлсин, у булат тезлигига юриб, шамол тезлигига ўтади. Бизга хурсандлик кунларимиз бирмунча тезроқ, қайғули кунларимиз секин ва оғир ўтаётгандек кўринади. Аслида, ундейэмас, лекининсонгашундайтуюладихолос. Шоиртайтади:

Бахту саодатга тўла ойларим
Гўё давом этди кундан ҳам қисқа,
Валекинҳижронгатўлакунларим
Йиллардеккўриндименингкўзимга,
Наҳотэндиўтдийиллар, дўстларим,
Ҳайрат-ла боқаманбу кун ўзимга.

2. Вақтдан ўтгани ортига қайтмайди ва ўрнига алмашмайди ҳам.

Ҳар бир кун ўтади, ҳар бир соат ниҳоясини топади ва ҳар бир лаҳза кезувчидир, уни ортга қайтариш ёки бошқаси билан алмаштиришнинг имкони йўқ. Бу холни Ҳасан ал-Басрий етук сўзлари чиройли тавсифлайди: «Ҳар бир тонгги ёришадиган кун борки, инсон боласига нидо қилади: «Мен янги яратилдим (имкониятингман), янги кунингман, ишларингга шоҳидман, мендан фойдаланиб қол. Агар кетсам, қиёматга қадар қайтмайман».

Ҳасан ал-Басрий ҳақларида ал-Имом Али Зайнул-Обидин: «Бу зот сўзлари пайғамбарлар сўзларига ўхшаш киши эдилар» - деганлар. Кўп кексаларни кўрамиз, улар ёшлик даврларини яна бир бора қайтишини орзу қиладилар, лекин бу ушалмайдиган орзу. Шоирлардан бири айтади:

Ортига қайтсади бир кунга ёшлик
Унга айтардим нелар қилди кексалик.

Бошқа бир шоир умрнинг қай тарзда ўтишини тасвирлаб, унинг кечаю кундузлари ортга қайтмасдан кетади ва бунга умид ҳам йўқ, деб ёзади:

Киши кетар умрининг жиловин тутиб,
Ойу кунлар ичра фано сафари сари,
Кеча ва кундузлар тонг оттириб тунни кутиб,
Дунёни тарк этар яқинлашиб қабр сари.

Тасаввур қилинг, шундай банк борки, у хар куни эрталаб ҳисобингизга 86400\$ қўяди.

Лекин бу банк хар кунлик қолдиқни сақламайди.

Хар кеча у сиз ишлатмаган қолдиқни охирги тийинигача нолга тенглаштиради.

Сиз нима қиласиз?

Албатта хар куни охирги тийинигача ишлатишга харакат қиласиз!!!

Шуни билингки, хаммамизнинг шу банкда ҳисобимиз мавжуд.

Унинг номи? Вақт.

Хар куни эрталаб бу банк сизнинг ҳисобингизга 86400 секунд ўтказади.

Хар кеча бу банк маълумотларни ўчиради ва бу кредитнинг қайси қисми керакли мақсадларга сарфланмаганлигига қарайди.

Бу банк пулларни сақламайди ва уларни бошқа ҳисобларга ўтказишга ҳам йўл қўймайди.

Хар куни янги ҳисоб очилади.

Хар кеча бир кунлик қолдиқ, яъни ишлатилмаган пуллар бекор қилинади.

Агар сиз бу пулларни ишлатмасангиз – фақат сиз йўқотасиз.

Биз орқага қайтишимиз ёки эртанги кредитни қарзга олиб туришимиз мумкин эмас.

Сиз, бугун сизга берилгани билан ҲОЗИР яшашингиз керак. Пулларни шундай ишга тикингки, бундан соғлиғингизга, баҳтингизга ва ишингизга фойдаси тегсин. Шунингдек, сиз бу пулларга савоб ёки гуноҳ сотиб

олишингиз ва шундай қилиб амаллар халтасини савоб ёки гунох амалларга тўлдиришингиз мумкин.

Соат миллари айланишда давом этмоқда. Бугун вақтдан максимум даражада фойдаланинг.

Йилнинг қадрига етиш учун, бу тўғрисида бир йил ўқишни йўқотган талабадан сўранг.

Ойнинг қадрига етиш учун, бу тўғрисида вақтидан аввал туғган онадан сўранг.

Хафтанинг қадрига етиш учун, бу тўғрисида хар хафта чиқадиган журналнинг муҳарриридан сўранг.

Бир соатнинг қадрига етиш учун, бу тўғрисида учрашувни интизорлик билан кутаётган икки ошиқдан сўранг.

Бир дақиқанинг қадрига етиш учун, бу тўғрисида хозиргина поездга кечиккан одамдан сўранг.

Бир сониянинг қадрига етиш учун, бу тўғрисида хозиргина автохалокатга дучор бўлиши мумкин бўлган инсондан сўранг.

Сиз яшаётган хар бир дақиқанинг қадрига етинг.

Кеча? Бу тарих.

Эртага?

Бу сир...

шунинг учун имкониятингизда фақат Ҳозир бор!

Яна бир нарсани унутманг: вақт сизни кутиб ўтирумайди!

Шунинг учун сиз эгалик қилаётган хар бир дақиқанинг қадрига етинг. Аллоҳ сизга инъом этган, сизга ажратилган вақт чексиз эмас.

Инсон ёруғ дунёдан юз ўгириб, охират сари юзланган вақтида ўзига яна бир - оз мухлат берилишини ёки йўқотган нарсасини тўғрилаб, бузганини тузатиб олиш учун озгина вақтнинг ортга қайтарилишини орзу килади. Шунда Қуръон айтади: «Эй мўминлар, на мол-дунёларингиз ва на бола-

чақаларингиз сизларни Аллоҳнинг зикридан юз ўгиритириб қўймасин! Кимки шундай қилса, бас, ана ўшалар зиён кўргувчи кимсалардир!» (Мунофиқун, 9–10).

Сизларнинг бирингизга ўлим келиб, у; «Парвардигорим, мени озгина муддатга (ҳаётда) қолдирсанг, мен хайр-садақа қилиб солиҳ баландалардан бўлсам», деб қолишдан илгари «Биз сизларга ризқ қилиб берган нарсалардан инфоқ-эҳсон қилингиз!».

Шулардан келиб чиқиб, айтиш жоизки, ҳар бир киши ўзига берилган қисқа умрни фойдали ишларга сарфлаши, илм олиши, ҳунар ўрганиши, ёки тадбиркорлик, тижорат каби касб-кор қилиши ва жамиятга манфаатга ҳаракат қилиши айни муддаодир.

Халқ нақлида "Ёшлиқда билганинг – тошга ёзганинг, қарилкда билганинг – музга ёзганинг" дейилади. Умрнинг олтин ҷоғида фурсатни беҳуда, таралла бедодлик билан ўтказмай инсоний ахлоқ-одоб, муомала-муносабат, касб-у ҳунар, ширинсуханлик ва одиллик ихлос-эътиқод билан ўрганиб олинса, одам учун бир умрга унутилмас одатга айланади. Бу эса ҳаётда яхши ва мазмунли яшаш учун доим ойдин, равshan йўлларни очиб беради.

Келинг, ҳозир ўзимизга ажратилган қисқагина фурсатни ғанимат билиб, вақтни тежаш, ундан унумли фойдаланишнинг омилларидан бири бўлмиш ҳалол меҳнат ва касб-кор қилиш, ҳунармандлик, тадбиркорлик каби нарсалар хусусида ҳам бироз сўзлашсак.

Инсон ўз ҳаёти учун зарур бўлган озиқ-овқат, кийим-бош, тураг-жой таъминотини қадим-қадимдан йўлга қўйиб келган. Шулар жумласига тижорат, зироат, чорвачилик, турли фойдали касб-ҳунар ва тадбиркорлик ҳам киради.

Юртимиз тарихида тадбиркорлик алоҳида ўрин тутиб келган. Отабоболаримизнинг ер-мулк, касб-хунарга эга бўлиш, омилкорлик билан иш юритиш, тадбиркор ва ҳалол ишбилармон кишиларни қадрлаш анъаналари мавжуд бўлган. Бунинг ёрқин намунаси сифатида Соҳибқирон Амир Темур бобомизнинг: “Азми қатъий, тадбиркор, ҳушёр, мард ва шижоатли бир киши мингта тадбирсиз ва лоқайд кишидан афзалдир”, - деган сўзларини эслаш кифоядир.

Юртбошимиз томонларидан жорий йилни “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” деб эълон қилинишида ҳам катта мазмун ва маъно бор. Мамлакатимиз истиқлол баҳтига эришганидан кейин тижорат ва хусусий тадбиркорлик ишлари янада жадаллашиб, тараққиёт йўлига ўтди. Зарурий ҳуқуқий қонун-қоидалар тизими вужудга келтирилди. Мана улкан имкониятлар яратувчи тадбиркорликка оид янги қонунлар қабул қилинди. Ўйлаймизки, меҳнатсевар ватандошларимиз ушбу имкониятлардан унумли фойдаланган ҳолда юртимизни янада ободу фаровон бўлишига ўз ҳиссларини қўшадилар.

Динимиз таълимоти ялқовлик, боқимандалик каби заарали иллатларни қатъий қоралаб, инсонларни ҳалол ризқ топиш йўлида саъй-ҳаракат қилиш ва чин-ихлос билан меҳнат қилган ҳолда ҳаёт кечиришга чақиради.

Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бировларга юк бўлгандан кўра, ҳатто ўтин териб келиб ва уни сотиб кун кечириш афзалроқ эканини айтганлар.

Барча пайғамбарларнинг ўз касбкорлари бўлган. Масалан: Нуҳ (а.с) дурадгорлик, Иброҳим (а.с.) баззозлик, Довуд (а.с.) совут ясашва темирчилик, хурмо дараҳти новдаларидан сават тўқиши, Закариё (а.с.) дурадгорлик, ҳазрати пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в) чўпонлик ва савдогарлик касби билан машғул бўлишган.

Ўз навбатида саҳобаи киромлар ҳам бирон-бир қасб-ҳунар билан ризқ-рўз топишга саъй-ҳаракат қилишган. Мисол тариқасида айтиш мумикнки, Салмон Форсий хурмо новдаларидан сават тўқиб сотарди, АбдурРахмон ибн Авф, Усмон ибн Аффон ва бошқа бир қатр саҳобийлар тижорат билан шуғулланардилар. Қуръони Каримда ризқ топиш ниятида Ер юзида турои саёҳат ва сафарларга чиқишга тарғиб қилинади. Шунингдек Унда инсонлар турли ҳаётий эҳтиёж ва заруриятлар сабабидан ер юзига тарқалиб ризқ-рўз топиши, тадбиркорлик каби фойдали фаолиятлар билан шуғулланиши, бор куч ва иқтидор, ақл ва билимларни сарфлаб ишлаб чиқариш ва иқтисодий тараққиёт сари саъй-ҳаракат қилиши зарурлигига чорловчи кўплаб илоҳий далиллар мавжуд:

“У (Аллоҳ) сизларга Ерни хоксор (бўйсунувчи) қилиб қўйган зотдир. Бас, у (Ер)нинг ҳар томонида (саёҳат, тижорат ёки дехқончилик қилиб) юраверингиз ва (Аллоҳнинг берган) ризқидан тановул қилингиз! (Қиёмат куни) тирилиб чиқиш Унинг ҳузуригадир”.

Бошқа бир ўринда шундай марҳамат қилинади:

“Намоз адо қилингач, ерда тарқалиб, Аллоҳнинг фазли (ризқи)дан истайверингиз! Аллоҳни кўп ёд этингиз! Шояд (шунда) нажот топсангиз”.

Қадимдаги солиҳ кишиларимиз мазкур нарсаларни яхши англағанлари учун ҳам албатта бирон қасб ва ҳунар эгаси бўлишган ёхуд тижорат, тадбиркорлик каби ишлар билан шуғулланишган. Ҳазрати Имом Абу Ҳанифа (р.ҳ) шойи ва ипак газламалри билан савдо қилганлар. Машхур ватандошимиз ва буюк аллома Имом Қаффол Шоший ҳазратлари қулфсозлик билан шуғулланганлар. Ҳазрат Ҳожа Аҳрор валий эса тижорат ва чорвачилик ҳамда мулкчиликнинг бошқа турлари билан шуғулланганлар ва ҳоказо...

Айтмоқчи бўлганимиз шуки, умрларини илмга бағишлиған мазкур кишилар ҳам ўз пешона тери билан оила ва рўзғор тебратганлар. Бировнинг қўлига қарам бўлмаганлар.

Тадбиркорли ва тижоратчилик касбларининг фазилати ва аҳамияти Қуръони Карим ва ҳадиси шарифларда ўз ифодасини топган.

Имом Термизий орқали ривоят қилинган бир шарафли ҳадисда шундай дейилади: “Ростгўй ва ишончли тижорат соҳиби жаннатда набийлар, сиддиқлар ва шуҳадолар билан бирга бўлади”.

Бу ҳадиснинг маъноси ўз ичига барча олди-сотди билан шуғулланувчилар, тадбиркорлар, касб-хунар билан машғул бўлганлар ҳам киради.

Дарҳақиқат, тадбиркорлар, ишбилармонлар ва тижорат аҳли кишилар билан энг кўп муомалада бўладиган тоифа ҳисобланадилар. Улар ўз муомалаларида ёлғон сўзлаш, нотўғри гувоҳлик беришдан ўзларини сақламоқлари керак бўлади. Зоро, ёлғон гапириш айни гуноҳи кабирадир.

Аллоҳ таоло кечаю кундуз Ватан манфаати, халқ фаровонлиги йўлида ўзининг меҳнати, билими ва тажрибаси билан турли соҳаларда тадбиркорлик ишларини олиб бораётган имонли, инсофли, мурувватли мулкдорларни, тижоратчиларни, зироатчиларни, ишлаб чиқарувчиларни ҳифзу ҳимоясида сақлаб, ишларига баракотлар ато этсин!

Одилхон қори Юнусхон ўғли
Шайҳонтоҳуртуманбошимомхатиби
(Шайх Зайнiddин жомеъ масжиди)